

Sociální správa I

Tento učební materiál vznikl v rámci projektu Inovace studijního programu Pastorační a sociální práce ETF UK (CZ.2.17/3.1.00/33279) spolufinancovaného z prostředků Evropského sociálního fondu, státního rozpočtu České republiky a rozpočtu hlavního města Prahy.

Evropský sociální fond – Operační program Praha Adaptability
Praha & EU: Investujeme do vaší budoucnosti

12. Sociální správa

Veřejná správa

Principy

Oblasti

Sociální správa

Správa

- ▶ Správa je lidská činnost, jejímž smyslem a podstatou je zabezpečování výkonu a řízení určitých záležitostí, přičemž toto jednání je charakteristické určitou trvalostí, systematičností, organizovaností a plánovitostí a slouží k dosahování žádoucího výsledku.
- ▶ Správa se realizuje ve formalizovaných systémech.
- ▶ Správa podporuje činnost řídící, z níž vychází a jejíž je součástí

Veřejná správa

- ▶ **Podle povahy právních vztahů** rozeznáváme:
  - správu veřejnoprávní neboli veřejnou
  - soukromoprávní neboli soukromou.
- ▶ Nositeli **veřejné správy** jsou: státní a jiné samosprávné veřejnoprávní instituce /jako jsou kraje, obce, veřejnoprávní fondy, veřejnoprávní rozhlas a televize, sociální pojišťovna a pod./
- ▶ Nositeli **soukromé správy** jsou organizace zřízené podle občanského nebo obchodního zákona nebo podle jiných předpisů regulujících dobrovolné sdružování občanů.
- ▶ **Veřejná správa** se vztahuje k oblasti veřejnoprávních vztahů. Je zřizována státem ke správě věcí veřejných ve veřejném zájmu. Její orgány jsou zpravidla voleny občany v souladu s pravidly stanovených právním řádem.
- ▶ Dva významy termínu veřejná správa:
  - **obstarávání veřejných úkolů** nebo činností sledujících veřejný zájem (spravování)
  - **soubor institucí**, zajišťujících toto spravování.

Úkoly veřejné správy

- ▶ Úkoly veřejné správy:
  - ochrana veřejného pořádku
  - bezpečnost a obrana státu
  - zahraniční politika
  - hospodářská politika
  - **sociální, zdravotní a školská sféra.**
- ▶ Sociální sféra je jednou z pěti základních sfér státní činnosti. Zahrnuje správu
  - zaměstnanosti,
  - zdravotnictví,
  - ochrany práce,
  - sociálního zabezpečení,
  - základního povinného školství.

Veřejný zájem

- ▶ **Veřejná záležitost** je vše, co se dotýká veřejnosti,
- ▶ **Veřejný zájem** je to, na čem je veřejnost zainteresována.
- ▶ Hranice mezi soukromým a veřejným úzce souvisí s povahou daného státu, rolí občana v něm, s principy, které jsou v dané společnosti přijímány a také realizovány – princip spravedlnosti, solidarity či subsidiarity – toto vše se promítá v sociální politice státu (a nejen v ní).
- ▶ Tak může být úkolem veřejné správy péče o všeobecné blaho občanů stejně jako zajištění právního a institucionálního rámce pro ostatní, nestátní subjekty a občanskou iniciativu jako důležitého subsidiárního principu.
- ▶ **Uplatňování veřejného zájmu** jakožto procesu:
  - identifikace veřejného zájmu
  - formulace a prezentace veřejného zájmu
  - realizace veřejného zájmu ve společenské praxi.
- ▶ Praktickým vyústěním prosazování veřejného zájmu s výše uvedenými principy je pak určité politické rozhodnutí, které se v legislativním procesu mění na právní předpis. Z formulovaného veřejného zájmu se stává **veřejný úkol**.
- ▶ **Smyslem veřejné správy je především plnění veřejných úkolů**, jejich zabezpečení po stránce organizační i funkční.

Subjekty veřejné správy

- ▶ Výkon veřejné správy zajišťují tyto subjekty:
  - stát – státní správa
  - veřejnoprávní korporace – veřejná samospráva
  - veřejné ústavy a podniky
  - veřejné fondy a nadace
- ▶ Výkon veřejné správy je zajišťován prostřednictvím vykonavatelů (např.: stát prostřednictvím ministerstev).

Nástroje veřejné správy

- ▶ Veřejná správa má pravomoc vydávat obecně i individuálně závazné právní akty.
- ▶ **Obecné právní akty** zavazují určité osoby, které mohou být definovány jako skupina – např.: majitelé aut, občané se zdravotním postižením, obyvatelé určité obce, regionu, nebo všichni obyvatelé státu. Obecné právní akty veřejné správy jsou závazné i pro ty osoby, fyzické či právnické, které nejsou k vydávajícímu subjektu v žádném specifickém vztahu.
- ▶ **Individuální právní akty** zavazují určité konkrétní jedince (stavebník se stavebním povolením). Jde o akty, které se vztahují k rozhodování o konkrétních právech a povinnostech fyzických či právnických osob v jednotlivých případech.

Organizační principy

Ve veřejné správě a v jejím výkonu se uplatňují tyto organizační principy:

- princip územní, věcný a funkční
- princip centralizace a decentralizace
- princip koncentrace a dekoncentrace
- princip monokratický a kolegiální
- princip volební a jmenovací

Princip územní, věcný a funkční

Územní princip vymezuje působnost veřejné správy vzhledem k teritoriu, oblasti, regionu. Platí obecně, že určení takového vymezení je podle administrativního členění státu. Může samozřejmě zahrnovat i jiná kritéria např.: území chráněné krajinné oblasti, území národního parku apod.

Věcný princip prosazuje při organizaci veřejné správy homogenitu agend, které jsou vykonávány. Působnost orgánů veřejné správy je tak stanovena podle záležitostí, které jsou jim svěřeny např.: školství, zemědělství.

Funkční princip se prosazuje při budování tzv. průřezových orgánů veřejné správy, to jest takových, které mají za úkol koordinovat činnost různých orgánů v případě, že objekt veřejné správy spadá svojí náplní činnosti do několika oblastí správy.

Princip centralizace a decentralizace

- ▶ Tento princip úzce souvisí se stylem řízení, s delegací rozhodovacích pravomocí a o odpovědnosti ve vertikálním směru.
- ▶ **Úplná centralizace** ve veřejné správě znamená soustředění rozhodovacích procesů do ústředních orgánů. Centrální orgán buď sám rozhoduje a provádí i rozhodnutí, nebo výkon správy může delegovat na složky nižší, ovšem bez pravomocí odpovědnosti. Nižší složka je pak pouze výkonnou složkou.
- ▶ **Decentralizace** je takový princip organizace, kdy spolu s výkonem činností je na nižší složky delegována i pravomoc a odpovědnost. V tomto případě jsou nižší složky nezávislé na ústředních orgánech a jsou pouze v určitém daném rozsahu kontrolovány centrem.

Další principy

- ▶ ***Princip koncentrace a dekoncentrace***
- ▶ U těchto principů jde o to, do jaké míry jsou jednotlivé úkoly veřejné správy vykonávány jednou institucí.
- ▶ V horizontální rovině vypovídá koncentrace, případně dekoncentrace o tom, zda jsou agendy svěřeny jednomu či více orgánům, mezi nimiž není vztah podřízenosti (např.: při slučování či dělení ministerstev).
- ▶ Základem vertikální dekoncentrace je vždy delegovaná působnost, ale zachovává se podřízenost orgánům centrální státní správy.
- ▶ ***Princip kolegiální a monokratický***
- ▶ Pro *kolegiální orgán* je charakteristické, že jej tvoří větší počet členů schvalujících rozhodnutí hlasováním.
- ▶ *Monokratický orgán* je reprezentován jednou osobou, jejíž rozhodnutí zastupuje vůli celého orgánu (v případě hejtmána krajského úřadu, ministra).
- ▶ ***Princip jmenovací a volební***
- ▶ Tento princip má úzký vztah k obsazování míst ve veřejné správě. *Jmenovací princip* ve veřejné správě je pravidlem, *volební princip* je uplatňován zejména v oblasti samosprávy.

Působnost a pravomoc orgánů veřejné správy

Veřejnou správu vykonávají orgány veřejné správy, které mají své působnosti a pravomoci.

Působností se rozumí nejčastěji věcný okruh činností orgánu ve veřejné správě (školství, zdravotnictví), ale může se také vymezit místem (regionem), kde je správa vykonávána.

Pravomoci orgánů veřejné správy nejsou vždy stejné a jsou jednotlivým orgánům přiznávány právním řádem podle potřeby.

Pravomoc i působnost orgánů veřejné správy jsou dány zákonem.

Státní správa a její nositelé

- ▶ **Státní správa** je veřejná správa uskutečňovaná vládou – nezastupitelná část veřejné správy. Je tedy podstatou a způsobem realizace státní moci.
- ▶ Výkon státní správy je svěřen **orgánům státní správy**. Jiné subjekty mohou vykonávat státní správu na základě zmocnění – např.: orgány místní samosprávy. V tomto případě hovoříme o tzv. **přenesené působnosti**.
- ▶ Státní správa plní **dvě základní funkce**:
  - aplikace zákonů, rozhodování o právech a povinnostech fyzických i právnických osob při výkonu správy
  - provádění státní politiky a sledování státních zájmů.

Pravomoc a hierarchie státní správy

- ▶ Pro organizaci státní správy je důležitým pojmem **vertikální hierarchie** – princip nadřízenosti a podřízenosti, odpovědnost a pravomoc nebo působnost státní správy.
- ▶ Pravomocí jsou vybaveny zejména mocenské orgány státní správy. **Projevem pravomocí** jsou zejména:
  - vydávání obecných právních aktů
  - vydávání konkrétních právních aktů
  - uzavírání veřejnoprávních dohod
  - výkon rozhodnutí (exekuce)
- ▶ Orgány státní správy mají svou **hierarchii**. Rozlišujeme ústřední a místní, případně vyšší a nižší orgány státní správy.
- ▶ **Ústřední orgány** státní správy vykonávají svou působnost a pravomoc na celém území státu. Nejvyšším orgánem státní správy v našem státu je **vláda a ministerstva**.

Další ústřední státní orgány

- ▶ Český statistický úřad
- ▶ Český úřad zeměměřičský a katastrální
- ▶ Český báňský úřad
- ▶ Úřad průmyslového vlastnictví
- ▶ Úřad pro ochranu hospodářské soutěže
- ▶ Úřad pro státní informační systém
- ▶ Správa státních hmotných rezerv
- ▶ Státní úřad pro jadernou bezpečnost
- ▶ Komise pro cenné papíry

Místní orgány státní správy

- ▶ Rozvíjejí se v linii jak horizontální tak vertikální. Po stránce organizační jde o přenášení úkolů na podřízené složky, které mohou vytvářet za účelem určitého plnění úkolu. (Viz např.: kontaktní místa v systému státní sociální podpory.)
- ▶ *Charakteristika správních úřadů nižší úrovně:*
  - jde o orgány státní správy zřizované zákonem, s vlastní působností a pravomocí
  - podřízenost ústřednímu orgánu státní správy se shodným oborem působnosti
  - pokrývají celé území státu
  - jsou zpravidla územně strukturované

Rozsah působnosti

- ▶ **Státní orgány se všeobecnou státní působností** – vykonávají veškerou státní správu v určitém územním obvodu (do konce roku 2002 to byly např.: okresní úřady, jejichž kompetence přešly na samosprávné orgány krajů a obcí).
- ▶ **Státní orgány s dílčí správní působností** – jsou to samostatní nositelé odborných právních agend, které označujeme jako dekoncentrované, specializované či odborné úřady (např. úřady práce).

Sociální správa

- ▶ **Sociální správa** je souhrn orgánů a organizací konajících v sociální sféře a realizujících sociální politiku určitými nástroji, prostředky a technikami.
- ▶ Za **odvětví sociální správy** považujeme služby sociální povahy, tj. služby, které se zabývají
  - Zaměstnaností
  - Zdravím
  - Ochranou dětí a rodiny
  - Sociálním pojištěním
  - Státní sociální podporou
  - Sociální pomocí a službami
  - Sociálními prvky ve školství
  - Sociálním bydlením

Subjekt a objekt sociální správy

- ▶ **Subjektem** sociální správy je ten, kdo je povolán (předpisem nebo smlouvou) konat ve prospěch jiných objektů; k tomu je vybaven způsobilostí k právům a k právním úkonům. Mohou to být úřady a organizace veřejné správy, občanská sdružení, nadace apod.
- ▶ **Objektem** sociální správy jsou klienti, jimž subjekt poskytuje dávku nebo službu, případně nad nimiž vykonává dozor.

Výstavba sociální správy v ČR

- ▶ Sociální správa je soustavou vzájemně propojených sociálních subjektů.
- ▶ Centrálním orgánem sociální správy je **Ministerstvo práce a sociálních věcí** a jemu přímo podřízené úřady:
  - Česká správa sociálního zabezpečení (spravují systém **sociálního pojištění**)
  - Úřady práce (spravují systém **politiky zaměstnanosti a státní sociální podpory**)
  - Státní úřad inspekce práce
  - Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí

Nižší orgány sociální správy

- ▶ **Česká správa sociálního zabezpečení** má celkem 92 pracovišť v celé České republice (bývalá okresní města) a kontaktní místa v obcích s rozšířenou působností, všechna poskytují služby ze všech oblastí sociálního zabezpečení.
  - ve všech bývalých okresních městech – Okresní správa sociálního zabezpečení – OSSZ
  - v Praze – Pražská správa sociálního zabezpečení – PSSZ
  - v obcích s rozšířenou působností – místní správa sociálního zabezpečení – MSSZ.
- ▶ **Úřady práce** mají pracoviště v každém bývalém okresním městě s působností pro daný okres a kontaktní místa v obcích s rozšířenou působností.
- ▶ **Odbory sociální věcí MÚ, KÚ, OÚ** (spravují systém **sociální pomoci**)

Správní řád

- ▶ **Správní řád** (ve zkratce **SprŘ** nebo **s. ř.**): zákon č. 500/2004 Sb., který je základním procesním předpisem upravujícím řízení před správním úřadem (správní řízení).
- ▶ Správní řád se člení na celkem 8 částí:
  1. *Úvodní ustanovení* – vymezuje na jaké právní vztahy dopadá a stanoví základní zásady, na nichž je nejen správní řád, ale i celé správní řízení postaveno
  2. *Obecná ustanovení o správním řízení* – definuje správní řízení a obsahuje úpravu postavení a úkonů správních orgánů i účastníků řízení a jejich zástupců, doručování, počítání času a určování lhůt, postupu před zahájením řízení, řízení v prvním stupni včetně dokazování a rozhodnutí, ochranu před nečinností správního orgánu, odvolací řízení, přezkumné řízení, obnovu řízení, nové rozhodnutí ve věci a správní exekuce
  3. *Zvláštní ustanovení o správním řízení* – upravuje speciální příslušnost orgánů právnických osob, změny příslušnosti a kompetenční spory, řízení před kolegiálním orgánem, dotčené orgány, zvláštní postupy před zahájením řízení (vysvětlení, zajištění důkazu a předběžnou informaci), společné řízení, sporné řízení, řízení o určení právního vztahu, řízení na místě, řízení s velkým počtem účastníků, řízení s předstihem žádosti a o výběru žádosti, záruku za splnění povinnosti, mezitímní a částečné rozhodnutí, závazná stanoviska, příkaz, doklad, rozklad a autoremeduru po podání žaloby ve správním soudnictví
  4. *Vyjádření, osvědčení a sdělení* – upravuje jak vyjádření, osvědčení a ověření, tak i jiná sdělení ze strany správního orgánu
  5. *Veřejnoprávní smlouvy*
  6. *Opatření obecné povahy*
  7. *Společná, přechodná a závěrečná ustanovení*
  8. *Účinnost* – 1. 1. 2006

Česká správa sociálního zabezpečení

- ▶ ČSSZ je největší a zcela výjimečnou finančně správní institucí státní správy ČR. Spravuje věci téměř 8 milionů pojištěnců, z toho je více než 2,5 milionu důchodců. Vyplácí přes 3 miliony důchodů a také nemocenské dávky.
- ▶ Do státního rozpočtu přispívá Česká správa sociálního zabezpečení víc než 35 %. Jde o peníze, které pravidelně vybírá na pojistném na sociální zabezpečení a příspěvky na státní politiku zaměstnanosti.
- ▶ Kromě důchodového a nemocenského pojištění má ČSSZ na starosti i lékařskou posudkovou službu. Plní také úkoly vyplývající z mezistátních úmluv o sociálním zabezpečení a podle koordinačních nařízení Evropské unie je styčným orgánem vůči zahraničním institucím pro peněžité dávky v nemoci a mateřství, důchody a peněžité dávky v případě pracovních úrazů a nemocí z povolání.
- ▶ Česká správa sociálního zabezpečení má celkem 92 pracovišť v celé České republice. Všechna poskytují služby z oblasti sociálního zabezpečení v působnosti ČSSZ.

Česká správa sociálního zabezpečení

- ▶ Česká správa sociálního zabezpečení je samostatnou rozpočtovou organizací podřízenou Ministerstvu práce a sociálních věcí. Byla ustavena, s účinností od 1. září 1990, zákonem ČNR č. 210/1990 Sb., o změnách v působnosti orgánů České republiky a o změně zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, kterým byl novelizován zákon ČNR č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů ČSR v sociálním zabezpečení.

Úkoly ČSSZ

- ▶ Česká správa sociálního zabezpečení jako orgán státní správy vykonává působnost v oblasti sociálního zabezpečení (důchodového pojištění a nemocenského pojištění) a lékařské posudkové služby. Kompetence ČSSZ jsou upraveny zákonem ČNR č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů. Podle ustanovení § 5 odst. 1 tohoto zákona plní ČSSZ tyto úkoly :
  - rozhoduje o dávkách důchodového pojištění, pokud není v uvedeném zákoně stanoveno, že o nich rozhoduje jiný orgán sociálního zabezpečení, a zařizuje výplaty těchto dávek,
  - rozhoduje o povinnosti občana vrátit dávku důchodového pojištění poskytnutou neprávem nebo v nesprávné výši, pokud je o této dávce oprávněna rozhodovat,
  - rozhoduje o povinnosti organizace nahradit neprávem vyplácené částky na dávce důchodového pojištění, pokud je o této dávce oprávněna rozhodovat,
  - rozhoduje o odvoláních ve věcech, v nichž v prvním stupni rozhodla okresní správa sociálního zabezpečení,
  - rozhoduje o odstranění tvrdostí, které by se vyskytly při provádění sociálního zabezpečení, pokud jí bylo v jednotlivých případech svěřeno,
  - vybírá pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti podle zvláštního zákona,
  - jedná před soudem v řízení o přezkoumání rozhodnutí ve věcech sociálního zabezpečení,
  - plní úkoly při výplatě dávek sociálního zabezpečení do ciziny,
  - řídí a kontroluje činnost okresních správ sociálního zabezpečení,
  - dává souhlas ke změně pobytu práce neschopného občana při jeho odjezdu do ciziny,
  - zajišťuje vydávání tiskopisů předepsaných podle zákona.

Vztahy ČSSZ k jiným subjektům

- ▶ ČSSZ spolupracuje při zajišťování svých úkolů s ostatními orgány státní správy a organizacemi a dalšími subjekty, které se podílejí na provádění sociálního zabezpečení v České republice nebo vykonávají jiné činnosti s touto oblastí bezprostředně související. ČSSZ ve výše uvedených oblastech spolupracuje zejména s:
  - ▶ orgány sociálního zabezpečení ministerstva obrany, ministerstva vnitra a ministerstva spravedlnosti, vzájemné předávání podkladových materiálů a výplat některých důchodů,
  - ▶ ministerstvem zdravotnictví (ve věcech lékařské posudkové služby), Všeobecnou zdravotní pojišťovnou (ve věcech lékařské posudkové služby, údaje o zániku nároku na některé druhy důchodů) a dalšími zdravotními pojišťovnami,
  - ▶ ministerstvem financí ve věcech rozpočtových prostředků, zřizování nových účtů,
  - ▶ peněžními ústavy (výplata důchodů na účty), především s Českou národní bankou, která vede účty ústředí ČSSZ a krajským správám sociálního zabezpečení,
  - ▶ státním podnikem Česká pošta, který zajišťuje většinu hotovostních výplat důchodů,
  - ▶ zdravotnickými zařízeními při posuzování zdravotního stavu a zajišťování výplat důchodů do těchto zařízení,
  - ▶ ústavy sociální péče při zajišťování výplat důchodů do těchto zařízení,
  - ▶ fyzickými a právníckými osobami při plnění úkolů v oblasti sociálního zabezpečení a lékařské posudkové služby.